

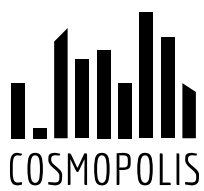
Oblíbenec smrti

COSMOPOLIS

Ivan Černý

Román na motivy
skutečných událostí

IVAN ČERNÝ

OBLÍBENEC SMRTI

Oblíbenec smrti

COSMOPOLIS

Ivan Černý

Román na motivy
skutečných událostí

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této knihy nesmí být reprodukována a šířena v jakékoli podobě bez předchozího písemného souhlasu majitele.

Kniha vychází s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky.

© Ivan Černý, 2020

Předmluva © Stanislav Motl, 2020

© Grada Publishing, a. s., 2020

Redakční úpravy Monika Jitřenková

Obálka Vojtěch Kočí

Grafická úprava a sazba Roman Křivánek, Art007

Fotografie na obálce a v knize archiv autora

Vydala Grada Publishing, a. s., pod značkou Cosmopolis v Praze roku 2020 jako svou 7921. publikaci

Tisk FINIDR

Grada Publishing, a. s.,
U Průhonu 22, Praha 7

ISBN 978-80-271-4079-4 (ePub)

ISBN 978-80-271-4078-7 (pdf)

ISBN 978-80-271-3014-6 (print)

PŘEDMLUVA STANISLAVA MOTLA

ZVONILA JIM HRANA...

„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe; každý je kus nějakého kontinentu, část nějaké pevniny; jestliže moře spláchne hroudu, je Evropa menší, jako by to byl nějaký mys, jako by to byl statek tvých přátel nebo tvůj; smrtí každého člověka je mne méně, neboť jsem část lidstva. A proto se nikdy nedávej ptát, komu zvoní hrana. Zvoní tobě.“

(John Donne)

Slova anglického renesančního básníka inspirovala Ernesta Hemingwaye k tomu, aby vytvořil dnes už světoznámý román *Komu zvoní hrana*. Dílo, které se stalo nesmrtelným pomníkem španělské občanské války. Války, které řadíme k nejkrvavějším, ale také k nejnepřehlednějším vojenským konfliktům v novodobé Evropě.

„En toda España el cielo está sin nubes.“ Tato slova zazněla v pátek 17. července 1936 z rozhlasového studia v Ceutě.

Bylo to heslo. Signál k povstání proti Španělské republice. Proti její demokraticky zvolené vládě.

Přes půl milionů mrtvých, další stovky tisíc obětí oboustranných represí, více než sto tisíc nezvěstných – to je smrtící bilance této války před válkou, jež se odehrávala v letech 1936 až 1939.

Povstání, které mělo, jak tvrdili jeho strůjci, zbavit zemi chaosu a odvrátit komunistickou hrozbu (přestože Komunistická strana Španělska neměla tehdy ještě zdaleka tak významné postavení jako později), přineslo nejenom válku, ale i do té dob nevídaný teror.

Zatímco povstalcům, do jejichž čela se posléze postavil generál Francisco Franco, přišli na pomoc vojáci nacistického Německa či fašistické Itálie včetně nejmodernější bojové techniky, tehdejší západní demokratické země zaujaly takzvanou politiku neutrality. Výsledek? Republikáni zůstali sami.

Vzápětí se ale zvedla mohutná vlna celosvětové solidarity. Do Španělska začali přijíždět dobrovolníci, kteří zde tvořili mezinárodní brigády. Šlo postupně o desítky tisíc lidí z více než padesáti zemí světa. Nebyla náhoda, že velké množství z nich tvořili Židé. Ti tu vytvořili i samostatnou bojovou jednotku („Naftali Botwin“). Právě oni si velmi dobře uvědomovali, co je čeká v případě další Hitlerovy expanze.

Proti Frankovým nacionalistům, posílenými rovněž mimořádně krutými příslušníky marockých jednotek, bojovali dobrovolníci z USA, Kanady, Francie, Velké Británie, Polska, tehdejšího Sovětského svazu, Irska, Belgie a z dalších zemí. Včetně Čechoslováků (ti potom měli v dalších letech projít často velmi dramatickými peripeti-

emi, mnozí z nich také, po únoru 1948, československými kriminály).

Na straně španělských republikánů bojovalo více než 2 000 Čechoslováků. Mužů, ale i žen. V řadách Čechoslováku byli rovněž protinacističtí Němci či protihorthyovští Maďaři. Také mnoho bojovníků z tehdejší Podkarpatské Rusi, která byla součástí Československa. Několik set Čechoslováků ve Španělsku zahynulo.

Jejich motivace? Byli to především idealisté, kteří se v té nejlepší víře šli postavit Hitlerovi. Navzdory nesmlouvanému ideologickému boji velmocí, chtějících využít španělské události pro své mocenské a jiné cíle, byli vedeni přesvědčením, že svým bojem pomáhají nejenom Španělsku, ale i celému světu.

Když republikánské Španělsko zůstalo bez pomoci, zasáhl do událostí, na žádost legální španělské vlády, tehdejší Sovětský svaz. Dobrovolníci se ocitli ve hře ideologií, velmocí. Lze ale říci, že váhavost západních demokracií, které daly od Španělska ruce pryč, otevřela, mimo jiné, Hitlerovi dveře do Evropy.

V uplynulých třech letech jsem měl možnost procestovat křížem krážem takřka celé Španělsko, abych tu hledal stopy, které tu v době občanské války zanechali také Čechoslováci.

Putoval jsem rovněž místy, kterými před 80 lety procházel i hrdina této knihy Václav Petřík.

Byl jsem v Albacete, v městě, které se stalo sídlem mezinárodních brigád a kterým prošli také českoslovenští interbrigadisté. Dodnes tu stojí Gran Hotel, jenž se v letech

občanské války změnil v náborové středisko. Na náměstí Plaza de Toros stále dominuje žlutě omítnutá aréna La Chata, z níž se v roce 1936 stala kasárna mezinárodních brigád. Odtud Václav Petřík odcházel, a s ním i další příslušníci mezinárodních brigád, do výcvikových středisek. Procházel jsem bývalou bojovou linií, kde Václav Petřík sváděl boje s perfektně zorganizovanými a dokonale vyzbrojenými protivníky. S Václavem Petříkem jsem byl i v přístavu Alicante, v tom krásném Městě světla (Lucentum), jak ho pojmenovali dávní Římané. Právě tady se hrdina této knihy dozvěděl potupnou zprávu o konci mezinárodních brigád a o porážce republikánů. Pak už zbyl jen ústup do Francie, potupná internace, vypuknutí druhé světové války... To už je ale jiný příběh.

Kdo je vlastně hrdina knihy Ivana Černého Václav Petřík? Obyčejný český kluk, který vyšel z proletářského prostředí, vyučil se černému řemeslu, absolvoval vojnu v československé armádě, kde dosáhl hodnosti desátníka. V roce 1936 odchází, společně se stovkami dalších druhů, bránit Španělskou republiku. Protože i on si uvědomil – na rozdíl od mnoha slovních takzvaně demokratických západních politiků –, že pokud se svět Hitlerovi, který se stal hlavním spojencem španělských vzbouřenců, včas nepostaví, zachvátí nacismus Evropu.

Není náhodou, že nejbližším bojovým druhem Václava Petříka je Němec Hans Waldek. V mezinárodních brigádách se stíraly jakékoliv národnostní rozdíly. Ostatně – protinacističtí Němci (také třeba protifašističtí Italové) patřili mezi první obránce ohrožené Španělské repub-

liky. Německá jednotka Ernst Thälmann, jejíž byl Hans Waldek součástí, sehrála již na počátku občanské války mimořádnou úlohu při obraně Madridu. Mimochodem v řadách této německé jednotky bojovali tehdy i mnozí Čechoslováci. Jeden z nich, Jozef Májek z Ružomberoku, který zahynul jako velitel čety při obraně Univerzitního města v Madridu, je ve Španělsku dodnes legendou. Stejně jako například Leopold Pokorný z Třebíče. Ten, v čase bitvy u Jaramy v roce 1937, zorganizoval doslova sebevražednou misi. To když obklíčeným americkým a polským interbrigadistům hrozilo totální zničení. Pokorný v čele své jednotky složené především z Čechoslováků vyrazil do volného terénu, aby na sebe navázali nepřátelskou palbu. Díky tomuto nevídanému činu se Američané a Poláci dostali z obklíčení. Z jednotky Leopolda Pokorného přežil jeden jediný muž. Leopold Pokorný to nebyl.

Ve Španělsku jsou dodnes uctíváni další Čechoslováci. Na jaře 2018 vzbudila ve Španělsku velký ohlas výstava na téma *Lékaři a zdravotníci ve Španělské občanské válce*. Autor výstavy Guillem Casaň věnoval velkou část expozice československému polnímu lazaretu J. A. Komenský. Mezi lékaři a zdravotníky tu tehdy působili například MUDr. Bedřich Kisch, bratr zuřivého reportéra E. E. Kische, PhMr. Helena Petránková, později jedna z prvních příslušnic 1. čs. praporu v SSSR, či budoucí hrdina pražského jara MUDr. František Kriegel.

Ve městě Sagunto, ležícím nedaleko Valencie, dodnes vědí o příslušnících československé protiletectvé brigády Gottwald, kterou španělští historikové považují,

a právem, za zachránce tohoto města. Od začátku května do konce června 1938 se dělostřelcům pod velením „Pedra“ Laco Holdoše (v roce 1954 byl odsouzen v procesu s takzvanými buržoazními nacionalisty na třináct let do vězení) podařilo odrazit jedenapadesát bombardovacích vln. Sestřelili jedenáct, podle jiného zdroje čtrnáct italských a německých letounů. V prosinci 2017, za účasti nejvyšších představitelů měst Sagunto a Valencia a za účasti předních španělských historiků, byla v Saguntu jedna z ulic slavnostně pojmenována právě po československé protiletecké brigádě.

Po osmi desítkách let, které od krvavého konfliktu ve Španělsku uplynuly, zaznamenává svět vzrůstající zájem historiků, publicistů, spisovatelů o události, jež se tehdy ve Španělsku odehrály. Patrné je to zejména ve Spojených státech amerických, Velké Británii, v Rusku, v Izraeli a samozřejmě ve Španělsku.

Ve Stuttgartu postavili pomník věnovaný, stejně jako celé náměstí, válečné fotoreportérce Gerdě Taro (vlastním jménem Gerta Pohorylle), která 26. července 1937 zahynula v řadách španělských republikánů u Brunete.

V americkém Chicagu vyhlásili slavnostní proklamací 21. listopad Dnem Olivera Lawa – velitele americko-kanadského praporu „Abraham Lincoln“. Oliver Law prvně v dějinách USA prolomil hranice rasové segregace a stal se prvním Afroameričanem, který kdy velel americké vojenské jednotce. Padl 9. července 1937 v bitvě o Brunete.

Proč tak velký celosvětový zájem o tyto události? Proč taková fascinace? Tuto „fascinaci“, jak píše mexická spi-

sovatelka žijící v Izraeli Tzila Chelminski, je možné vysvětlit také tím, že španělská občanská válka „přinesla poslední velké probuzení kolektivního evropského povědomí“. Do zápasu za podporu Španělské republiky se tehdy postavily statisíce lidé z celého světa. Lidé nejroztličnějšího politického vyznání. Nebyli to zdaleka pouze komunisté, jak se například u nás ještě leckdy traduje. Byli to lidé různého přesvědčení, různé víry, lidé všech možných profesí a různých společenských vrstev. Mezi nimi nejvýznačnější intelektuálové doby: Luis Buñuel, Pablo Casals, Karel Čapek, John Dos Passos, Ilja Erenburg, Ernest Hemingway, Egon Erwin Kisch, André Malraux, Pablo Neruda, George Orwell, Pablo Picasso, Paul Robeson, Alexej Tolstoj a další.

Vlna solidarity, jež se zdvihla na podporu španělských republikánů, neměla mít potom už nikdy v Evropě obdoby.

Hrdina této knihy není konkrétní postavou. Ivan Černý coby zkušený spisovatel, autor desítek knih, nepsal v tomto případě literaturu faktu, ale román. I když, jak vím, k napsání knihy ho původně inspiroval někdejší československý příslušník mezinárodních brigád, s nímž se kdysi náhodou potkal. Do osudu Václava Petříka však autor promítá osudy dalších dobrovolníků.

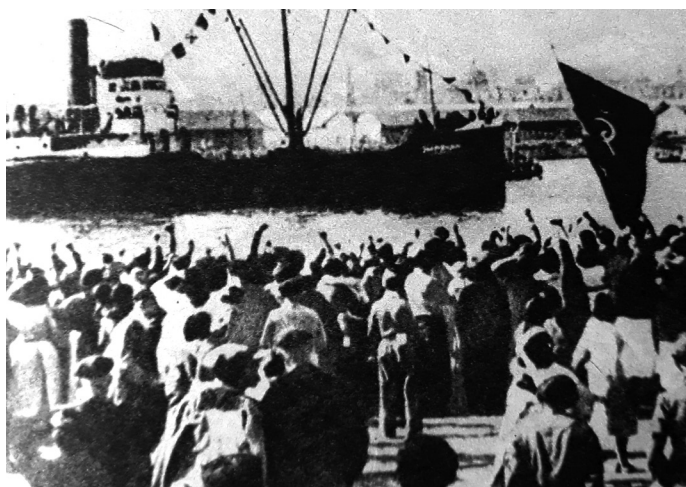
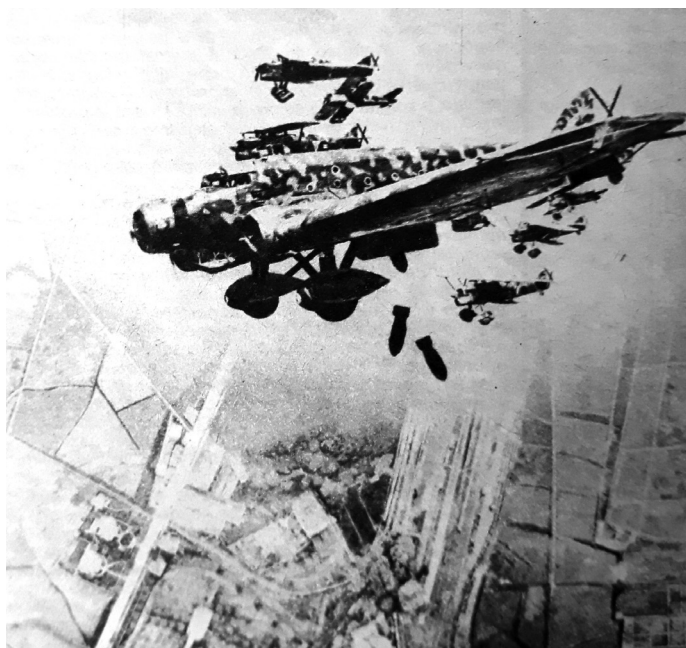
Při četbě tohoto dramatického příběhu nelze nevzpomenout na amerického profesora španělštiny, interbrigadistu Roberta Jordana, jak nás ho s ním seznámil Ernest Hemingway, sám účastník španělské občanské války, prostřednictvím svého už zmíněného románu *Komu*

zvoní hrana. I když se literární vědci dodnes přou o to, jestli předobrazem tohoto hrdiny byl univerzitní profesor Robert Merriman (společně se svými druhy se 2. dubna 1938 účastnil bitvy u řeky Ebro a od té doby je nezvěstný), či poslední velitel smíšené americké jednotky dobrovolníků „Abraham Lincoln“ Milton „Milt“ Wolf – románový Robert Jordan, stejně jako románový Václav Petřík, jsou symboly všech těchto statečných lidí, kteří v čase Velkého stmívání pochopili závažnost situace, a proto do Španělska šli. Oba prožívají své velké lásky (Robert Jordan miluje Marii, Václav Petřík má svou Esperitu). Oba bojují za Španělsko, přitom ale vědí, že bojují vlastně i za své země. Bojují bez velkých slov, bez patosu. Bojují, protože to považují za svou povinnost. Povinností je pro ně i umírání. Přičemž od nikoho nečekají žádné uznání.

Nad jejich poctivými životy, odvahou a smyslem pro odpovědnost se i po osmdesáti letech tají dech.

Stanislav Motl

autor knihy *Peklo pod španělským nebem*

OBLÍBENEC SMRTI

PŘED VÍCE NEŽ OSMDESÁTI LETY VYSLAL VE ŠPÁNĚLSKU RADISTA PUČISTY GENERÁLA FRANKA DO ÉTERU SMLUVENÝ SIGNÁL K POVSTÁNÍ, KTERÉ SE ZÁHY ZMĚNILO NEJENOM V OBČANSKOU VÁLKU, ALE I PŘEDEHRU KE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE. U PŘÍLEŽITOSTI TRAGICKÉHO VÝROČÍ PORÁŽKY REPUBLIKÁNSKÝCH SIL, KTERÉ BOJOVALY NEJENOM ZA DEMOKRACII, ALE I PROTI HROZÍCÍMU FAŠISMU, CHCEME PŘIPOMENOUT ONY UDÁLOSTI LITERÁRNÍM ZPRACOVÁNÍM VZPOMÍNEK JEDNOHO ZE DVOU TISÍC ČESKOSLOVENSKÝCH INTERBRIGADISTŮ, KTERÍ ZDE PŮSOBILI AŽ DO HOŘKÉHO KONCE. SPOLU SE ŠPANĚLSKÝMI REPUBLIKÁNY, SAMI PROTI FRANKOVĚ ARMÁDĚ A MAROCKÝM ŽOLDÁKŮM. SAMI PROTI FAŠISTICKÉMU NĚMECKU, ITÁLII A PORTUGALSKU. S DÝKOU V ZÁDECH OD ZÁPADNÍCH DEMOKRACIÍ, KTERÉ POD ZÁMINKOU „NEVMĚŠOVÁNÍ“ OTEVÍRALY HITLEROVĚ ROZPÍNAVOSTI DOŠIROKA CESTU EVROPOU.

DO RUBRIKY ZDRAVOTNÍ ZÁZNAMY LÉKAŘ POZNAMENAL: KLASIFIKACE SE NEMĚNÍ. . .

Poprvé od operace se mu leželo špatně. Klín podhlavníku tlačil jako kámen, prostěradlo připomínalo struhadlo. Vytrhoval se z lehkého spánku a pozoroval, jak noc dává sbohem stěnám pokoje. Prožil v něm dlouhou řadu týdnů. Teď přišel čas vrátit se zpět k armádě. Chystal se na to každým okamžikem. Ještě za šera spustil nohy z lůžka. Podlaha ze starých dlaždic kláštera, který se proměnil v lazaret, zastudila. Rychle vsunul chodidla do filcových bačkor, jež ještě pamatovaly katolické mnichy, co zde žehnali Frankovi a jeho falangistům. Při postupu republikánů utekli, s sebou si vzali jen monstrance, kříže a další zlaté věci. Zraněným vojákům se pak jejich pantofle náramně hodili.

Pssst... napomenul v duchu sám sebe a pozorně naslouchal oddechování dalších rekonvalescentů. Měli ještě půlnoc. Báł se hlasitěji pohnout, aby je neprobudil. Z dlouhé chvíle si nadzvedl lněnou noční košili a díval se na čerstvě zahojené zranění. Táhl se od slabin k žebrům, jizva byla silná na prst. Schytil to na frontě pár desítek mil od proslulé Guadarramy. Několik mládenců tam zůstalo, on se probudil v tomto špitálu. Věděl z vyprávění, že je pár českých lékařů v Murcii i že ze sbírek mezi lidmi doma je financován polní lazaret Jana Amose Komenského kdesi u Barcelony. Tady se o něho ale starali stejně tak dobře, jako by činili jeho krajani.

Když se o tom výbuchu miny s někým bavil, chlapácky tvrdil:

„Stejně jsem si potřeboval trochu odpočinout!“

Na rozdíl od jiných dobrovolníků z východní Evropy, kteří se sem dostali lodí, on po složitém cestování přes Francii dorazil do prvního shromaždiště interbrigadistů v Albacete, ležícím třístovku kilometrů od Madridu, vlakem.

Teď měl za sebou dva roky občanské války a stále v boji. Před třemi měsíci ho přivezl do improvizované nemocnice kamion Červeného kříže. Díky lékařům a své konstituci patřil mezi ty, kteří těžké zranění přežili. Už nabral nových sil, nyní čekal na zdravotní sestru.

Vešla do místnosti ještě před snídaní. V dlani svírala kytici teploměrů. Jeden ukazuje podle Celsia, druhý podle Fahrenheita a třetí, domácí španělský, je tak tenký, že lze stupnici stěží přečíst.

Enfermera měla bílý plášť načichlý éterem. Vlasy podvázané sametovou stužkou připomínaly černou houni. S košilí shrnutou nad kolena pozoroval, jak zasunuje tyčinky s rtutí pod paže rozespálých pacientů. Pro něho měla úsměv a rozkaz:

„Tak jdeme, Čeko!“

Probuzení se k němu otočili jako na povel, jejich lůžka spustila skřípavý nárek. Sestra nervózně napomínala:

„Pozor na teploměry, mládenci. Víte přece, jak je jich málo...“

Sáhl do nočního stolku pro skromný majetek. Pár pesos, cigarety, náprsní taška s několika dopisy od matky, to ještě když fungovala pošta. Poslední zprávu z domova už neměl přes půl roku, co se měnila situace k horšímu.

Především ale sáhl po vojenské knížce s nápisem, kterého si všichni vážili:

BRIGADAS INTERNACIONALES

Až do zranění sloužil mezi svými, dle potřeb velení. I u Čechoslováků v Gottwaldově baterii, v Sagutu, severně od Valencie, kde bránili město a místní fabriku před italskými bombardéry.

Naposledy se rozhlédl po pokoji a loučil se. Postavil se vojensky do pozoru, zdravil ostatní zařatou pěstí levačky:

„Salud, camarados!“

„Vyhýbej se olovu, Čeko!“

Obrátil se k pokoji zády. Jejich volání zůstalo za dveřmi. Nejistě našlapoval, bál se každého kroku. Tři měsíce strávené na nemocničním lůžku o sobě daly vědět. Následoval sestru, která zmizela v kanceláři na konci chodby. Vešel do přilehlé kabiny svítící bělobou a usedl na jedinou židli. Na stole ležel balík, převázaný motouzem, na štítku jméno – Václav Petřík.

Docela obyčejné české jméno, které mu sloužilo už třetí desítku let. Chvilí se rval s provazem, než ho přetrhl. Na desku stolu rozložil vybledlou uniformu, kropenatou záplatami. Byla vypraná a páchla naftalínem. Pustila i krvavá skvrna, jen díra po střepině zůstala. Změřil trhlinu mezi prsty, žehlil faldy sukna dlaní. Kroky z chodby signalizovaly čísi příchod. Sotva stačil uskočit dveřím, které se rozletěly. V místnosti se objevila letitá matrona, moc jí nescházelo do půl století. Byla

skoro stejně vysoká jako široká. Plášť zdravotní sestry nedopnula přes mohutné poprsí, měla paže atleta. Když zahlédla, čím se voják zabývá, vytrhla mu uniformu z rukou a rozčílila se:

„To jsi nemohl něco říci, Čeko? Nikdo mi neřekl, že zmizneš už tak brzy...“

„Vy umíte člověka překvapit, Luiso,“ krčil se a zakrýval klín dlaněmi.

„Bože, ty s tou svou krásou naděláš, Čeko,“ bavila se. „Jako bych tu tvou chlapeckou věcičku nikdy neviděla.“

Byla už dost stará, a také ho příliš často ošetřovala, aby si mohla dovolit tak žertovat. Starala se o něho, když nemohl udělat ani krok. Čistila mu hnisající ránu, podávala bažanta i mísu, myla ho jako nemluvně. Teď mu mávala uniformou před očima a předstírala, že se zlobí:

„Ty bys chtěl doma asi vyprávět, že ti Španělky za všechno nedokázaly ani zašít a vyžehlit ten kus hadru, který si chystáš vzít na sebe...“

Nadechla se k dalšímu proslovu, ale do řeči jí skočila přicházející vrchní sestra Juanita. Přinášela propouštěcí papíry a lamentovala:

„Takový blázelec nepamatuju. Na frontě zase přituhuje. Za pár minut čekáme transport s novými zraněnými...“

Byl jim zavázán za vše, co tu pro něho udělali. Připomněl si jejich starost o jeho zdraví a řekl co nejvroucněji, jak dokázal:

„Díky za všechno! Moc a moc děkuju...“ opakoval.

Doma by přinesl alespoň bonboniéru nebo svazek květin, tady neměl nic. Jen upřímný tón hlasu.

SOLDADO!

Se' limpio!

JEFATURA DE SANIDAD
DEL EJERCITO

LA HIGIENE
CONSERVA
LA SALUD

BARDASANO

„Ať už tě tu nikdy nevidíme, Čeko!“ nastavila mu vrchní sestra tvář, aby ji políbil.

Kdosi na chodbě alarmoval, že transport se zraněnými právě dorazil. Juanita už měla na starosti jiné věci než odcházejícího vojáka, který se zanedlouho vrátí zpět do boje.

* * *

Juanita vyběhla za lékaři na operační sál. Petřík se znovu posadil ke stolu a čekal na Luisu. Z dlouhé chvíle se věnoval hluboké jizvě, přerušované stehy napříč. Pomyslel si něco o tom, jak pěkně ho doktoři zaštopovali. Ještě nedávno nesnášel sebemenší dotek v těch místech, teď bedlivě zkoumal bříšky prstů citlivost rány po celé její rudé délce. Musel přitlačit, aby ucítil hodně hluboko slabé píchnutí. Spokojeně se ujišťoval nahlas:

„Jak to tak vypadá, tak už je to maličkost!“

„Povídal jsi něco, Čeko?“ vracela se konečně staniční sestra.

„Že to nebylo nutné,“ kývl k armádnímu suknu v jejím náručí docela dobrou španělštinou, kterou se během dvou let na frontě naučil.

„Tak ber, dělala jsem, co jsem mohla, ty náš torero...“ dala do pohybu zbytky bývalých půvabů.

Luisa mu podala nažehlenou uniformu, stačila mu vyspravit i tu trhlinu po zásahu. Patřilo to k její práci, měla na oddělení na starosti úklid a prádlo pacientů. Kromě toho občas pomáhala lékařům a sestřičkám s ošetřením. I když byla „děvčetem pro všechno“, všichni pacienti ji oslovovali *sestro*.